

Wie zijn Jan van Schagen?

Onder deze naam zijn meer leden van het geslacht van Beieren van Schagen bekend. De beide eersten die deze naam dragen worden hier zozeer verwisseld als wel 'op één hoop gegooid'. De oorzaak daarvan ligt voornamelijk bij een geschiedschrijver uit de 17e eeuw, die door anderen is nagevolgd. Dat is onder andere gebeurd door Dirk Burger van Schoorel in zijn Chronyk van de gansche oude Heerlykheid van het Dorp Schagen, dat verscheen in 1767.

De bedoelde geschiedschrijver is Wouter van Gouthoven¹⁾, hij vermeldt over Jan van Schagen:

'Heer Jan van Schaghen, heere Willems 2^e sone, ridder, hadde eerst ghetrouwt Vrouwe Anna de Vriese van den Oostende uijt Zeelant, maer die sterf sonder kinders; Daerna vrouw Aefgen van Berckenroede, ende wan daer bij twee sonen ende een dochter, als Heer Jan, heere van Schaghen, naer (=na) Vrou Jozijn voornoemt (*die dus Vrouwe Jozijne opvolgde*)

Geerit van Schaghen, Bailliou (=baljuw) van Texel, hadde te wijve Jouffrouwe Margriete van Nievelt, uijt het Sticht van Utrecht, ende wan daer bij een dochter, Vrouwe Willemijne van Schaghen (met een sone Willem, jongman ghestorven) sij hadde eerst te man Cornelis van Borselen van Muijden: ten 2^e Geerit van Rommerswael, ridder, heer van Niestrijen; ten 3^e Geerit van Nievelt, heere van Heijloo, en ten 4^e ende leste Jan vander Does, heere van Noortwijck, maer en hadde bij gheene kinders, ende leijt in Noortwijck begraven. Jouffrouwe Jenne van Schaghen, hadde te man van Philips Ruygrok, Raet in den Haghe anno 1477, hadden kinders.

Heer Jan, heer van Schagen, ridder geslagen in den vermaerden slagh van Montlehery in Vranckrijk, anno 1465, levende noch sijn Groot-vader. Hij hadde een groot proces om de Heerlijkheijt van Schaghen anno 1542. Als hij van maegschap een graet verder was: maer dewijle hem de Heerlijkcheijt soo veel als oghedraghen was bij Vrou Jozijn voorschreven ses maenden voor haer beijder doot, wert hem bij vonnis van den Hove van Hollant sijn recht toeghewesen, ende bleef Heer van Schaghen; hij starf anno 1542 out over de 90 jaren; hebbende mede gesien vijf Graven van Hollant, ghelijck sijn Groot-vader ; hij hadde te wijve Vrouwe Catharina van Schengen, dochter van Lodewijck ende Vrouwe Joanna van Rommerswale van Lodick ende wan ses sonen ende twee dochters, als (...).'

Tot zover Van Gouthoven.

Tweemaal Jan van Schagen. De eerste is een zoon, de tweede een kleinzoon van Willem van Beijeren, eerste heer van Schagen. De tweede is een zoon van Aefgen van Berckenrode. Hij werd meer dan 90 jaar oud en stierf in 1542. Dat laatste klopt. Hij zou dus geboren moeten zijn in pakweg 1450. En dan beginnen de moeilijkheden. Wanneer trouwden zijn vader en moeder en wanneer werden die geboren?

Jan, de tweede zoon van Willem van Beijeren van Schagen, bastaard van Holland, werd op zijn vroegst geboren in 1432. Hij zou dan 18 geweest zijn bij de geboorte van zijn zoon Jan. Dat zou nog kunnen, zij het dat het ook voor die tijd wat aan de vroege kant was. Zijn moeder, Ave (Eva, Aefgen) van Berckenrode, is geboren als dochter van Jan van Berckenrode, maar wanneer is niet bekend. Sommige websites maken het zo bont dat ze beweren dat ze is geboren in 1450 en gestorven in 1455 en dus ondertussen moeder werd van een aantal kinderen.

In de leenkamer²⁾ van de graaf van Holland, die van 1254 -1649, waarin o.a. lenen staan betreffende Schagen staat ook een opmerking over Ave van Berckenrode. We vinden daar het volgende:

11-08-1480 - Lijftocht van Aaf, dochter van Jan van Berkenrode, gehuwd met Jan van Schagen, op 200 pond hollands. Een lijftocht - het woord betekent levensonderhoud - is een soort van levensverzekering, werd afgesloten wanneer een huwelijk werd aangegaan.

We mogen er daarom van uitgaan dat het huwelijk van Jan van Schagen en Aafje van Berckenrode is gesloten in 1480, of vlak daarvoor. Zij kregen vier kinderen, drie zonen, Jan, Gerard (Gerrit) en Willem en een dochter, van de naam niet bekend is. Mogelijk is ze vernoemd naar de grootmoeder van moeders kant, Catharina.³⁾

Gerard, baljuw van Texel en heer van Burghorn, sterft in 1518. Zijn nalatenschap en zijn deel van de nalatenschap van zijn moeder is volgens zijn zuster niet goed verdeeld. Zij kreeg niets en haar vader, en haar broers Jan en Willem hebben die nalatenschap van haar moeder – dus ook haar deel – verdeeld tussen hen drieën. Haar man Gerrit van Reijmerzwale spant namens haar een rechtszaak aan. Het Hof van Holland onderzoekt het en komt tot de conclusie dat de nalatenschap van Gerrit niet groot genoeg was om zijn schulden te betalen. Hun zus kwam dus feitelijk niets te kort. Dit vonnis is van 22 december 1518⁴⁾. Uit de formulering die gebruikt wordt in dit vonnis zou kunnen worden opgemaakt dat vader Jan van Schagen inmiddels is overleden, maar het zou ook kunnen zijn dat hij nog leeft. Zijn vrouw Aafje van Berckenrode is blijkbaar inmiddels overleden. Haar erfenis is verdeeld. Op veel websites wordt 22 december 1518 als overlijdensdatum van Jan van Schagen vermeld. Dat is niet juist. Hij is enige tijd daarna overleden. Hij leeft in ieder geval nog in 1511, want op 28 december van dat jaar, doet hij zijn leenheerschap van de Burghorn over aan zijn zoon Gerard en draagt hij zijn schulden over aan zijn zoon Jan. Deze zoon Jan wordt met de heerlijkheid Burghorn beleend in 1518, na de dood van zijn broer Gerard.

Is er nu iets te zeggen over de geboortedata van de vier kinderen van Jan van Schagen en Aafje (Eva) van Berckenrode? Aangenomen moet worden dat ze alle vier geboren zijn na 1480, het jaar waarin Jan en Aafje vermoedelijk trouwden.

Gerard wordt op 28 december 1511 door Keizer Maximiliaan in zijn hoedanigheid van Graaf van Holland beleend met de Burghorn⁵⁾. Hij moet dan handelingsbekwaam zijn, omdat de belening de hoge, middele en lage rechtspraak behelst. Aangenomen wordt dat hij dan 25 jaar is, welke leeftijd niet veel later door Keizer Karel V in zijn eeuwig edict wordt vastgesteld als de leeftijd waarop de man handelingsbekwaam is. Aangezien Jan op dezelfde datum de schulden van zijn vader overgedragen krijgt⁶⁾ en ouder is dan Gerard, zal hij 27 jaar of iets ouder zijn. We mogen aannemen dat Jan geboren is in 1481 of 1482, Gerard twee jaar later, tenzij hun zus na Jan geboren is. Dan zou Gerard in 1485 of 1486 geboren kunnen zijn en Willem als jongste een jaar of twee jaar later.

De geboortedatum van hun vader Jan is een ander verhaal.

Willem van Beijeren, bastaard van Holland, eerste heer van Schagen vraagt aan zijn heer, zijn neef Philips de Goede in, 1444 toestemming om aan zijn kinderen jaarlijks een bedrag te mogen uitkeren, zodat zij hun adellijke staat zullen kunnen voeren. Die aanvraag geldt niet voor zijn oudste zoon Albert, omdat die hem zal opvolgen als heer van Schagen en daardoor voldoende inkomsten zal hebben. Philip verleent de gevraagde toestemming⁷⁾ en die geldt

dan voor de zonen en dochteren (beide meervoud) van Willem en Johanna. Dat moet wel inhouden dat alle vijf kinderen zijn geboren tussen 1430 – het jaar van het huwelijk van Willem en Johanna – en 1444.

Albert is de oudste zoon, Jan de middelste en Willem de jongste. Wanneer de beide dochters zijn geboren is niet bekend. Willem wordt in 1463 beleend met de Burghorn en is dan dus handelingsbekwaam. Stel dat hij op dat moment 20 jaar oud is. Dan moet hij geboren zijn uiterlijk in 1443. Dat kan, gezien de bovengenoemde aanvraag. Het kan ook zijn dat hij 25 jaar oud is. In dat geval is hij geboren in 1438. Ook dat kan. Jan is derhalve geboren tussen 1432 (het mogelijke geboortejaar van Albert) en 1443 of 1438. Stel dat hij genoeg had⁸⁾ van zijn werkzaamheden op 28 december 1511 en toen 75 jaar oud was. In dat geval is hij geboren 1436. Dat zou keurig tussen Albert en Willem in zijn. Dit kan niet ver van de waarheid zijn. Indien hij stierf kort na 1518 stierf, zou hij 80 à 84 jaar oud zijn geworden.

Zijn zoon Jan, in het hierboven vermelde vonnis Jan van Schagen Jansz. genoemd, heeft de leeftijd van zijn vader niet bereikt. Zoals gezegd, hij zal geboren zijn in plusminus 1482 en hij sterft 60 jaar oud in 1542. Volgens de oudste gegevens op 23 augustus van dat jaar.⁹⁾

Hij werd in zijn laatste levensjaren geplaagd door de gevolgen van een beroerte. Zijn ziekte wordt in de hierna aan te halen getuigenis ‘popelsije’ genoemd, de 17^e-eeuwse verbastering van ‘apoplexie’ ofwel attaque, beroerte of ook vallende ziekte.

Op 13 september 1547 roepen Burgemeesteren en Schepenen van de stad Haarlem de arts Jan Maertensz doctoir in medicijnen, bij zich, omdat ze hem een getuigenis willen laten afleggen over de laatste tijd uit het leven van Jan van Schagen, die hij als zijn dokter van zeer nabij heeft meegemaakt.¹⁰⁾ Uiteraard geeft Jan Maertensz daaraan gehoord, want hij wordt gerechtelijk gedaagd.

Een paar citaten uit die getuigenis laten zien wat er aan de hand was.

‘(...) ende dat hij overmits zijn beroerte sijn spraecke nyet wel tot sijn wille en mochte gebruijcken ende zijn meeninge uut spreecken (...)’ (en dat hij door zijn beroerte zijn spraak niet kon gebruiken en zijn mening geven zoals hij wilde).

In verband met zijn ziekte vraagt men zijn arts of die *‘(...)hem in zijn ziekte te hulpe te comen, sijn water te bezien, hem te vragen nae zijn siecte dat eijschte hem te ordonneren nae raet der doctoiren ende zijn boucken(...)’* (of die hem in zijn ziekte bijstand verleent en zijn water bekijkt, zoals zijn collega- artsen en zijn boeken hem voorschrijven).

Uit deze getuigenverklaring blijkt dat zijn dokter Jan van Schagen dagelijks bezoekt en zijn water onderzoekt. Burgemeesters en schepenen vragen of hij dat doet in zijn aanwezigheid of dat hij zich daartoe even afzondert. Ze zijn er benieuwd naar of de dokter vraagt of hij een goede nachtrust heeft, zijn stoelgang goed is, of hij goed antwoord geeft op vragen die de dokter hem stelt. Uit zijn verklaring blijkt dat de dokter ervaart dat zijn patiënt zich wel goed voelt, af en toe met hulp een wandelingetje maakt en ook bezoek ontvangt dat een praatje met hem maakt. Jan van Schagen is daar niet de eerste de beste, hij is een van de burgemeesters van Haarlem.

Zijn medebestuurders waren er nieuwsgierig naar hoe het hem ging, omdat ze wilden weten of hij nog handelingsbekwaam was, niet alleen in verband met zijn ambt - dat zullen ze wel ervaren hebben, maar vooral ook wat zijn testament betrof. Kennelijk rezen daar in een later stadium problemen over. Die bezwaren werden gemaakt door een nicht van Jan van Schagen, Johanna van Schagen, een dochter van zijn oom Willem. Zij claimde dat zij recht had op de heerlijkheid van Schagen en niet hij, nadat hun beider tante Jozijne van Schagen op 15 juni 1543 was overleden. Johanna vond dat zij tot erfgenaam van Jozijne benoemd had

moeten worden en niet Jan en zijn erfgenamen. In het kader van het proces dat Johanna had aangespannen moesten de burgemeesters en schepenen van Haarlem ook Jan Maertensz, de arts van Jan van Schagen, horen over hoe het met hem gesteld was in zijn laatste jaar of jaren.

Het bovenstaande maakt duidelijk dat er inderdaad sprake was van twee Jannen van Schagen, een Jan van Schagen de oude en een Jan van Schagen de jonge, Jan Jansz kortom. De eerste leefde van ongeveer 1436 tot iets na 1518 en werd ruim 80 jaar oud, was heer van Burghorn en na de dood van zijn broer Albert in 1480 korte tijd voogd en plaatsvervangend heer voor diens dochter Jozijne totdat ze trouwde met Wouter van Egmond. Zijn zoon, de tweede Jan van Schagen, leefde van ongeveer 1482 tot 1542 en werd 60 jaar; ook hij was heer van Burghorn en werd heer van Schagen in 1535 als een soort van plaatsvervanger en definitief een half jaar voor zijn dood vanaf 16 december 1541.

De eerste geschiedschrijvers beschikten waarschijnlijk niet over voldoende en juiste gegevens, waardoor enige eeuwen lang omtrent de handel en wandel en leeftijd van beide personen die luisterden naar de naam Jan van Schagen, onduidelijkheid heerste.

Die is bij dezen voor zover mogelijk opgelost.

Bronnen:

1. W van Gouthoven, D'oude Chronijke ende historien van Holland (met West-Friesland) van Zeeland ende van Utrecht, 1636, pag. 202; hij beschikte over een beperkt aantal gegevens en niet alles wat hij zegt is juist, maar hij werd wel nagevolgd door een groot aantal na hem komende geschiedschrijvers tot in onze tijd toe op een flink aantal websites.

2. Een leenkamer is een register waarin men bijhield door wie aan wie en voor welk bedrag op welke datum land werd verpacht, een bedrag werd geleend enz.; er zijn vele tientallen van dergelijke leenkamers.

3. In het jaarboek van het Centraal Bureau voor de genealogie van 1958 staat op blz. 102: Hij, Jan van Berckenrode, was gehuwd met Catharina NN. (...) Hun zoon had in het jaar 1528 in de Noorder Kapel een grafzerk laten aanbrengen voor zijn ouders, zijn zuster en hemzelf, met het volgende opschrift: "Jan van Berckenrode en Catlijn zijn wijff, ende Aeff zijn dochter (...).

4. Nationaal Archief in Den Haag, NL-HaNA_1.10.01_368

5) Nationaal Archief Haarlem, NHA, toegangsnummer 133, inventarisnummers 45, fol. 5v.

6) Leenkamer Graaf van Holland VIII Friesland 1254-1649: 28-12-1511, Jan van Schagen, oudste zoon, bij overdracht door Jan, zijn vader, wegens schuld.

7) Nationaal Archief Haarlem, NHA, toegangsnummer 133, inventarisnummers 51

8) Hij had alle moeilijkheden die de overstroming van de Burghorn in september 1509 met zich meebracht moeten overwinnen. Dat zal hem zwaar gevallen zijn, te meer doordat zijn aangetrouwde neef, Joost van Borssele, de man van zijn nicht Jozijne, Vrouwe van Schagen, niet bepaald meewerkte. Daarover is meer te lezen in het boek dat binnenkort verschijnt als uitgave van de Kring van Vrienden van de Hondsbossche.

9) S. van Leeuwen, Batavia Illustrata, 's-Gravenhage 1685, pag. 1504, 2^e kolom.

10. Nationaal Archief in Den Haag, NL-HaNA_1.10.01_371

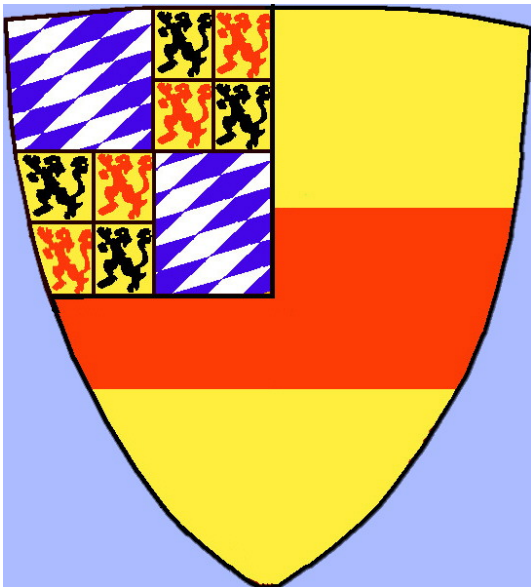
Streamers:

- hij starf anno 1542 out over de 90 jaren

- 1480, het jaar waarin Jan en Aafje vermoedelijk trouwden
- 'popelsije', de 17^e-eeuwse verbastering van 'apoplexie' ofwel beroerte
- of hij een goede nachtrust heeft, zijn stoelgang goed is
- De eerste leefde van ongeveer 1436 tot iets na 1518
- de tweede Jan van Schagen leefde van ongeveer 1482 tot 1542

afbeeldingen:

het wapen van de Van Beijerens;

Roghman, het slot van Schagen met voorgebouwen

Het huis van Schagen in de Koningsstraat in Haarlem; hier woonden Jan van Schagen en Jan van Schagen Jansz, en later ook Johan van Schagen (1544-1618)